

Eero Savela

Mitä vapaus on?

Muusikoiden kokemuksia vapaudesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikin tutkinto

Opinnäytetyö

17.11.2016

Tekijä(t) Otsikko	Eero Savela Mitä on vapaus? – muusikoiden kokemuksia vapaudesta
Sivumäärä Aika	31 sivua 20.11.2016
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikin tutkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Teorian opettaja
Ohjaaja(t)	Lehtori Jukka Väisänen Lehtori Esa Onttonen
<p>Opinnäytetyöni tutkii vapautta sekä tapoja, joilla muusikot kokevat sen. Projektissa on kaksi osuutta: haastattelut ja taiteellinen työ.</p> <p>Kysyin kolmea muusikkoa (rumpali Alf Forsman sekä puhaltajat Jorma Tapio ja Jimi Tenor) jakamaan ajatuksiaan vapaudesta.</p> <p>Avoimet haastattelut tuottivat suuren aineiston, jonka teemoittelin eri kategorioihin. Valikoin itseäni kiinnostavat aiheet, jotka ovat: Mitä vapaus on musiikissa, Rajat vapauden ehtona, kehon vapaus, vapautunut mieli, henkinen elämäntutkimus, valmistautuminen esitykseen ja lähestymistavat säveltämiseen.</p> <p>Sain kuulla erittäin mielenkiintoisia näkökulmia vapaudesta. Olin myös erittäin otettu kuinka tosissaan ja vilpittömästi haastateltavat suhtautuivat aiheeseen, joka oli mitä ilmeisemmin heille läheinen ja tärkeä. Tutkielma avaa taiteilijoiden näkemyksiä omasta työstään.</p> <p>Taiteellinen työni oli äänitysprojekti Alf Forsmanin kanssa. Hän on legendaarinen rock muusikko, jolla on vankka kokemus myös free jazzin parissa. Viidessä sessiossa äänitimme vapaita improvisaatioita keskittyen vapauteen luovuuden ytimenä.</p> <p>Äänittäessämme oivalsin, kuinka vapaus ilmenee olemisen helppoutena sekä velvoitteiden, vaatimusten ja ennalta annettujen ideoiden puutteena. Projekti tuotti albumillisen musiikkia, joka odottaa julkaisemista.</p> <p>Toivottavasti tutkielmani inspiroi muusikoita keskusteluun musiikin vapaudesta ja jatkamaan vapauden tiellä kohti luovuutta ja onnea. Itselleni tämä työ on mahdollisuus jatkaa vapauden tutkimista. Olen kiinnostunut haastattelemaan ihmisiä vapaudesta ja vapaasta improvisaatiosta sekä aion tehdä useita sessioita eri ihmisten kanssa samalla konseptilla.</p>	
Avainsanat	Vapaus, vapaa improvisaatio, free jazz, soittelu, taiteen vapaus

Author Title	Eero Savela What Is Freedom? – Musicians' Experiences of Freedom in Artistic Work
Number of Pages Date	31 pages 20 November 2016
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music Degree
Specialisation Option	Music Theory Teacher
Supervisors	Jukka Väisänen, MMus, Esa Onttonen, MMus
<p>My final project examines freedom as musicians experience it. The project includes two parts: interviews and an artistic project.</p> <p>I asked three Finnish musicians - drummer Alf Forsman, saxophonists Jorma Tapio and Jimi Tenor – to share their views on freedom.</p> <p>I acquired a lot of data and I categorized answers under different themes. Because the interviewees approached the topic from multiple angles, I had to select the topics I was interested in: what freedom is in music, constraints as a precondition for freedom, freedom of the body, uninhibited mind, spiritual view of life, preparation for a concert and different approaches to composing.</p> <p>I discovered many interesting thoughts in the interviews that the interviewees took surprisingly seriously and they were very sincere about topics that were close to them. The study provides insights into the artists' ways of thinking about their attitude towards their work.</p> <p>In my artistic project, I collaborated with Alf Forsman who is a legendary rock musician and has worked a lot in the field of free jazz. We had five sessions where we recorded free improvisations focusing on freedom as a starting point for creativity.</p> <p>In our recording sessions, I learnt that freedom manifests itself as easiness of being and absence of obligations, requirements and preconceived ideas. The whole project was carried out without any difficulties and the end result is a full album of music waiting to be released.</p> <p>I hope my study will inspire musicians to reflect on the role of freedom in creating music. As for myself, this was a starting point for further research into the subject. I am interested in continuing to interview people about freedom and free improvisation and I am going to have lots of sessions with many people with the same kind of concept.</p>	
Keywords	Freedom, free improvisation, free jazz, play, freedom of art

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Lähtökohta	1
1.2	Tutkimuskysymykset	1
1.3	Tutkimusmenetelmät	3
1.3.1	Haastattelut	3
1.3.2	Äänitysprojekti	4
1.4	Näkökulma	5
2	Taiteen vapaus	5
2.1	Perustuslaki	5
2.2	Sensuuri	6
3	Vapauden käsite muusikon näkökulmasta	8
3.1	Pelottomuus	8
3.2	Suhtautuminen virheisiin	8
3.3	Hyväksyvä ilmapiiri	9
3.4	Leikki	9
3.5	Onnellisuus	9
4	Haastattelut	10
4.1	Mitä on vapaus musiikissa?	10
4.2	Rajat vapauden ehtona	11
4.3	Kehon vapaus	13
4.4	Vapautunut mieli	14
4.5	Henkinen elämäkatsomus	15
4.6	Valmistautuminen esitykseen	16
4.7	Lähestymistavat säveltämiseen	16
5	Taiteellinen työ/Yhteistyö Alf Formanin kanssa	17
5.1	Työn eteneminen	18
5.1.1	Alku	18
5.1.2	Ensitapaaminen	18
5.1.3	Äänitykset alkavat	19
5.1.4	Lapinlahdessa	20
5.2	Albumikokonaisuuden koostaminen	21

5.3	Vapauden pyrkimykset	22
5.4	Materiaalin valinta intuitiivisesti	23
6	Pohdinta	24
	Lähteet	30

1 Johdanto

1.1 Lähtökohta

Lähdin tutkimaan vapautta musiikin tekemisessä omien kokemusteni ja taiteilijahaastattelujen kautta. Lähtökohtani oli, että vapaus on ehto luovalle ajattelulle ja muusikolle, että tämä voisi olla sinut soittimensa ja musiikin kanssa.

Vapaan improvisaation harjoittaminen on ollut minulle henkireikä ja elämäntapa, jota olen toteuttanut 15-vuotiaasta lähtien. Ensimmäiset kokemukset olivat musiikkiopiston rock & jazz –linjalla Ylivieskassa, jossa muun musiikin lisäksi harjoittelimme täysin vapaita improvisaatioita. Nämä harjoitteet ovat jääneet mieleeni elämään. Tapa tehdä musiikkia tyhjältä pöydältä tuntuu läheiseltä. Vapauden kokemus liittyy kuitenkin kaikkien musiikkiin. Se on henkilökohtainen kokemus, vastakohta ahdistavalle pakolle.

Yhtyeet ja ryhmät ovat yhteisöjä, joissa jokaisella on oma roolinsa ja olen kokenut erittäin vapauttavana sellaiset yhteisöt, joihin minut on pyydetty omien ominaisuuksieni takia. Jäljelle jää vain jatkuva pyrkimys olla oma itsensä, joka edellyttää ympäristön ja itsensä rehellistä kuuntelua.

...ehkä just se rehellisyys. Se, että on oma itsensä. Herran jestas. Sit, kun puhuu tälleen rehellisyydestä, niin kokoajan kalvaa; olenko? No, pyrkimys on ainaski.
(Forsman -haastattelu)

Toisaalta sellainen tilanne, jossa muusikolle annetaan ulkoapäin määreet, kuinka homma tulisi hoitaa, on tavallinen. Siksi on hyvä etsiä vapautta kaikkiin kohtaamiinsa tilanteisiin.

1.2 Tutkimuskysymykset

Mitä on vapaus? Tutkimukseni tutkii improvisaatiossa ja muussa taiteessa vapauden määritelmiä sekä kokemuspohjaisia ajatuksia vapaudesta ja vapautumisesta taiteen tekemiseen. Olettamukseni on, että vapaus on hyvin henkilökohtainen asia, vaikka

asiaa on paljon tutkittu ja aiheesta paljon keskustellaan, niin koskaan ei voida löytää yhtä ainutta määritelmää.

Opinnäytetyöni käsittelee vapautta – erilaisia käsitteitä vapaudesta liittyen taiteelliseen vapauteen ja tapoja, joilla improvisoiva muusikko voi vapauttaa itseään. Muusikolla on paljon erilaisia esteitä, jotka rajoittavat tai häiritsevät keskittymistä tai luovat ennakkoletuksia siitä millaista musiikin tulisi olla. Olemme saaneet paljon käsityksiä kasvatuksemme, koulutuksemme ja kaikkien ihmissuhteidemme kautta. Olettamukseni on, että vapautuakseen muusikon tulee antaa itselleen oikeus olla sellainen kuin on. Toki ihmisillä on kaiken aikaa kaikenlaisia pyrkimyksiä, mutta nekin ovat yhtäläillä osa kokonaisuutta, jota vastaan ei tarvitse taistella.

Olettamukseni on, että vapautuakseen henkilökohtaisesta painolastista, joka ilmenee esimerkiksi pelkoina, tulee muusikon olla tietoinen omista asioistaan. Vireytymisestä on kirjoittanut esimerkiksi Päivi Arjas, joka näkee jännittämisen olevan fysiologinen synnynnäinen tapahtuma, jolle henkilö oppii merkityksen, joka taas ilmenee negatiivisena tunteena esimerkiksi pelkona. Jännittäminen onkin siis Arjaksen mukaan positiivista vireytymistä esimerkiksi esiintymiseen, mutta pelko on opittu tunne (Arjas 2002).

Aloittaessani yläasteikäisenä jazzmusiikin opintoja, kiehtovinta oli oman äänen etsiminen. Jazzissa sai tehdä mitä haluaa ja laulaa omaa lauluaan. Vähitellen opintojen jatkuessa käsitys alkoi romuttua ja lopulta melkein mikä tahansa muu musiikki tuntui vapaalta verrattuna jazziin. Opiskellessa tavoitteena oli koko ajan tuleva tavoiteltu osaaminen ja nykyhetken rampauttaminen, koska en vielä osannut. Tutkimuksessa reflektoin omia kokemuksiani soittotilanteessa ja pohdin rationaalisen ja intuitiivisen ajattelun eroa sekä niiden yhteyttä.

Lähtökohtani musiikin tuottamiseen tässä projektissa on intuitiivinen; pyrin olemaan ajattelematta turhia ja soittamaan vain. Immanuel Kantin mukaan intuitio on sellaista käsitystä, jonka mieli tuottaa itse (Kant, [www](#)). Intuitiivinen tietäminen on välitöntä ja järjestyksestä vapaata (Tieteen termipankki, [www](#)).

Ajatukset, jotka usein tulevat etsimättä, ikään kuin tipahtavat päähän, ovat tavallisesti kaikkein arvokkaimpia (Locke, [www](#)).

1.3 Tutkimusmenetelmät

Lähdin tutkimaan sitä mitä vapaus on lukemalla Derek Baileyn kirjaa *Improvisation* (1992), Joëlle Léandren kirjaa *Solo* (2011) ja Stephen Nachmanovitchin kirjaa *Free Play* (1990). Tavoitteenani oli kerätä tietopohjaa aiheesta ja peilata sitä soitto- ja äänitysprojektiin Alf Forsmanin kanssa.

Työn aloittaminen kirjoja lukemalla ei mennyt hukkaan, vaikka en käytäkään työssäni suoria lainauksia kaikista teoksista. Sain koottua ajatuksia ja lavennettua omaa tietopohjaani ja opin tapoja sanallistaa improvisaatioon liittyviä asioita.

Päädyn tekemään taiteilijahaastatteluita, jotka osoittautuivat erittäin mielenkiintoisiksi. Samalla pääsin irti työn liiallisesta omakohtaisuudesta. Ensimmäiset kirjoitukseni aiheesta olivat henkilökohtaisia ja manifestin omaisia, joten pääsin haastatteluiden kautta kiinni aiheeseen ja objektiivisempaan näkökulmaan.

Äänitysprojektin pidin henkilökohtaisena taiteellisena työnä. Työskentely itsessään soittaen, äänittäen, tuottaen ja miksaten on osa opinnäytetyötäni.

1.3.1 Haastattelut

Tutkimuksen ensimmäinen osa on avoin haastattelu kolmelle taiteilijalle; Alf Forsman, Jorma Tapio sekä Jimi Tenor. Kysyin haastateltavilta, mitä on vapaus? Sen jälkeen haastateltavat saivat vapaasti kertoa oman näkemyksensä asiasta omista lähtökohdistaan ja mielikuvistaan.

Jorma Tapio (s.1957) on suomalainen saksofonisti ja multipuhaltaja, joka on tunnettu Edward Vesalan Sound and Fury -yhtyeestä. Hänen omia yhtyeitään ovat olleet muun muassa Kaski, Rolling Thunder ja Hungrymen. Hän on soittanut myös sielun veljien, Krakataun ja Terje Isungsethin kanssa.

Rumpali Alf Forsman (s. 1952) on pitkän linjan muusikko, jonka työ muistetaan Sielun Veljistä ja Krakatausta. Hän on soittanut ja soittaa kuitenkin lukuisissa rock- ja jazzyhtyeissä muun muassa Kalevala, Rock'n'Roll Band, Jimbo, Pen Lee, Problems, Hepa Halme Prospekt ja Them Bird Things.

Jimi Tenor (oik. Lassi Lehto, s. 1965) on suomalainen kansainvälisesti tunnettu saksofonisti ja multi-instrumentalisti. Hän on tehnyt lukuisia albumeja, joiden kokoonpanot vaihtelevat soolosta big bandiin sekä kuorolla vahvistettuun sinfoniaorkesteriin.

Olin etukäteen kertonut haastateltaville mitä aion kysyä. Kaikissa haastatteluissa sain ensi alkuun suhteellisen pitkän vastauksen, jonka jälkeen tein lisäkysymyksiä vastauksen pohjalta. Kaikilta kysyin lopuksi onko vapaus tärkein tekijä taiteenteossa. Ohjasin keskustelua vain lievästi, tavoitteena pitää keskustelua yllä niin, että haastateltava itse olisi vastuussa aiheista ja painotuksista.

Haastatteluiden purkutapa on teemoittelu. Haastattelutilanteessa en puuttunut liiemmin aiheisiin, joista haastateltava halusi kertoa. Jälkikäteen haastatteluista purkaessani järjestelin eri aiheet teemoittain.

Purin haastatteluäänitteet sanasta sanaan tietokoneelle. Valittuani teemat, joita lähdin käsittelemään, kirjoitin puheet uudelleen hieman siistien. Siistimisessä pyrkimys oli saada haastateltavan asia paremmin ymmärrettäväksi.

1.3.2 Äänitysprojekti

Projektini taiteellinen osuus on äänitysprojekti rumpali Alf Forsman kanssa. Tutkimusmenetelmäni on henkilökohtainen havainnointi soittotilanteessa ja äänitettä kuunnelllessani. Projektin aikana toteutimme albumikokonaisuuden täysin vapaista lähtökohdista. Ainoa raja on kokoonpano; rumpusetti ja trumpetti.

Soittotilanteessa emme keskustelleet tai päättäneet sitä, millaista musiikkia tekisimme. Jaoimme käsityksen vapaasta musiikista ideaalina, jossa musiikki aloitetaan täysin tyhjältä pöydältä ja tilannetta seuraten soitetaan musiikki ulos.

Äänitettä kuunnellen ja soittotilannetta muistellen koetin päätellä onnistuinko vapauden pyrkimyksissäni. Äänitteen tekeminen oli itsenäinen projekti, jolle ajatukset ja keskustelut vapaudesta loivat vain kehyksen. Tutkimusmateriaalina käytän enemminkin tunteuksia ja tilanteista heränneitä ajatuksia kuin musiikkianalyysiä.

1.4 Näkökulma

Näkökulmani tutkimuksessa on vapaan improvisaation emotionaalisen puolen tutkiminen. Olen kiinnostunut siitä miten muusikko voi löytää sellaista keveyttä soittoonsa, joka helpottaa itse asiaan keskittymistä. Samoin olen kiinnostunut täydellisestä vapaudesta suhteessa musiikilliseen materiaaliin ja kulttuuriin tapana etsiä vapaata mieltä ja ihmistä osana luontoa.

Pidän tärkeänä vapaassa improvisaatiossa tiettyä suoruutta ajattelun ja tekojen välillä. Usein puhutaan, ettei pitäisi ajatella soittaessa, mutta uskon, ettei se ole mahdollista, joten ajattelun ja tekojen tulisi olla mahdollisimman läheisessä yhteydessä toisiinsa.

Itseluottamus ja usko omiin ideoihin on avainasemassa, kun pyritään vapautumaan peloista tai muista ajatuksia sekoittavista tunteista. Konkreettiset ohjeet, lait ja normit ohjaavat toimintaamme tiettyyn suuntaan. Näkökulmaani kuuluu utopistinen tai idealistinen ajatus taiteen totaalisesta vapaudesta ja pohdinta niistä keinoista, joilla voi purkaa omia uskomuksiaan ja normejaan. Käsitykseeni kuuluu, että vaikka usein näemme asiat niin, että ne voi helposti kategorisoida, joko huono tai hyvä, arvokas tai halpa, niin varsinkin musiikissa kategoriat katoavat viimeistään ajan saatossa.

2 Taiteen vapaus

Taiteen vapautta pidetään aika yleisesti sellaisena mittarina, jolla voi mitata yhteiskunnan tilaa kansalaisten vapauden näkökulmasta. Pauli Rautiainen kirjoittaa taidemaailman autonomisuuden periaatteesta taiteen keskustoimikunnan julkaisemassa artikkelissa, että kulttuurin hallintaa edustavat voimat eivät puutu taiteellisen työn menetelmiin eivätkä sisältöihin. (Rautiainen 2007, 88.)

2.1 Perustuslaki

Taiteen vapaus on käsite, joka on kirjattu Suomessa perustuslakiin. *Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu (Suomen perustuslaki 16 §)*. Suomen perustuslain nojalla meillä on vapaus toteuttaa taiteellisia näkemyksiämme kenenkään sitä estämättä. Lähtökohtamme on hyvä, Suomen laki turvaa vapautemme. Sitä voi pitää myös henkisenä oikeutuksena, virallisena lupauksena tai jopa pyyntönä toteuttaa fan-

tasioitaan taiteen keinoin. Vaikka työskentely-ympäristössämme on monia normeja ja monet tahot pyrkivät vakuuttamaan meille oikeutustaan auktoriteettiasemaan, niin lain nojalla kansalaisilla on perustuslaillinen oikeus toimia itsenäisesti, valiten itse aiheensa ja tapansa tehdä taidetta.

Taiteilijan vapaus tehdä työtään omasta näkökulmastaan on sananvapautta, joka on myös perusoikeus ja kirjattu perustuslakiin. *Jokaisella on sananvapaus. ...oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaan ottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä* (Suomen perustuslaki 12 §). Sananvapauden perusajatus on ennakkosensuurin puuttuminen.

2.2 Sensuuri

Kaikissa yhteiskunnissa lakia taiteen vapaudesta perusoikeutena ei ole tai ole ollut. Platonin ihanne yhteiskunnassa taiteella oli rooli vain propagandana. Taiteen tehtävä oli kasvatuksellinen ja lojaalius valtiolle. (Rautiainen 2007, 12)

... he eivät saa elävien olentojen kuvissa, rakennuksissa ja muissa tuotteissaan kuvata huonoa luonteenlaatua, hillittömyyttä, alhaisuutta ja epäsuhtaisuutta. Ja jos joku ei pysty noudattamaan määräyksiämme, emme salli hänen harjoittaa ammattiaan valtiossamme (Platon 2001, 106).

Eri yhteiskunnissa taiteella on ollut erilaisia rooleja tai taiteella on ylipäätään tarkoitettu eri asioita. Valtaapitävillä on usein ollut toiveita ja pelkoja siitä, mitä taiteilija voi ilmaista töillään. Minun näkemykseni on, että taiteella tulee olla itsenäinen ja autonominen rooli yhteiskunnassa. Sen tehtävä on olla moninainen ja moniääninen.

Suomessakin tunnetaan tapauksia, joissa on käyty oikeutta taiteellisen sivistyksen sisällöstä. Esimerkiksi Hannu Salaman jumalanpilkkaoikeudenkäynti (Petäjä 2013.), mutta tämän tutkimuksen aihepiiriin kuuluu ennemminkin periaatteellinen ja fundamentaalinen oikeus, joka turvaa taiteilijan oman lähestymistavan vapauden. Vapauden olla rauhassa omassa työssään, jotta henkilön sisäinen maailma voisi avautua.

Muiden taiteilijoiden arvostelu ja omiin esteettisiin näkökantoihin pohjautuvat mielipiteet julkisesti mediassa tai yksityisesti esimerkiksi oppilaitoksissa voivat johtaa itsesensuu-

riin. Auktoriteetti kiinnittää hänen mielestään negatiivisiin piirteisiin ja estää käytöksellään niiden esiintymisen yhteisössä.

Keskustelu jazzmusiikin puhtaudesta JazzFinland –nettisivustolla on mielenkiintoinen esimerkki jo pidemmän aikaa suomalaista jazzyhteisöä jakaneista käsityksistä.

Eurooppalaiset muusikot ja pedagogit eri musiikkioppilaitoksissa ovat jo vuosia yhdistäneet jazziin vaikutteita monista eri etnisistä musiikkityyleistä, popmusiikista ja klassisesta musiikista. Nämä usein hyvin näkemyksellisetkin yhdistelmät ovat kyenneet kiinnostamaan uusia yleisöjä tavalla, joka on jättänyt perinteisen jazzin hieman varjoonsa. Lisäksi monien mielessä on käynyt ajatus, ettei tällä tavalla syntyneitä uusia tyylejä olisi tarve enää kutsua jazzmusiikiksi. Ilmiö on mielestäni hieman hämmästyttävä. Uusi ilmaisu lainaa yleensä vain pinnallisia elementtejä ja yksinkertaistaa ilmaisukeinot pienimpään yhteiseen nimittäjään. Henkilökohtainen huoleni on, että olemme luopuneet joistakin ensiarvoisen tärkeistä musiikillisista elementeistä ja laimentaneet arvoytimen, jazzin afroamerikkalaisen elementin, tämän kehityksen myötä. (Uotila 2015, [www](#)).

Jazz sanana ei kuulu tutkimukseni piiriin. Kiinnitän huomion siihen ilmapiiriin, jossa improvisoidun musiikin edustajat elävät. Suomessa musiikin tekeminen ammattimaisesti vaatii yhteisön suojaa ainakin taloudellisessa mielessä. Onneksi keskustelu jatkuu ja laajemmin tarkasteltuna yhteisömme taitaa olla kuitenkin avoin uusille tai erilaisille näkemyksille ja musiikin esittämistavoille.

Olen saanut oppia, että pisimmän ajan ihmiskunnan historiassa kulttuuri on siirtynyt nuotiotulien ympärillä kerrottuihin tarinoin. Näin siirtyneet tarinat ovat luonnollisesti muuttaneet muotoaan pikkuhiljaa, kun niitä on kerrottu sukupolvelta toiselle ja käännetty eri kielille. Emme siis voi tässä katsannossa perustellusti määrittää jotain tiettyä leikkauspistettä, jossa tarina olisi ollut juuri se oikea, vaan tarina on ollut joka kerta yhtä paljon totta niille ihmisille, joille se on kerrottu. (Perko 2015, [www](#)).

Rohkeutta kirkkaimmillaan ei kuitenkaan ole jäärapäinen ja poissulkeva oman polun tamppaaminen, vaan olosuhteiden hyväksyminen, uusien asioiden kriittinen tarkastelu ja mukavuusalueen sivuunkin astuminen. Yhteen sanaan kiteytettynä: avarakatseisuus. (Silas 2015, [www](#)).

3 Vapauden käsite muusikon näkökulmasta

Muusikko kohtaa työssään paineita onnistua. Hänen tulisi olla tietyn muotin mukainen, jotta ympäröivä yhteisö ja yleisö hyväksyisi hänet. Vapaa musiikko pyrkii kuitenkin itse luomaan ne kriteerit, jolla arvioi omaa työtään. Hän ei kuitenkaan voi muuttaa ympäristöään, joten vapaus tulee löytää omasta elämästä; toiminnan ja itsetunnon tuomana.

3.1 Pelottomuus

Onnistuminen on esiintyjälle usein niin tärkeää, että keskittyminen varsinaiseen tekemiseen herpaantuu. Yksin ollessa harvoin koemme epäonnistumisen pelkoa, sillä se liittyy tavallisimmin kasvojen menettämiseen toisten edessä. Pelko jäykistää mielen ja kehon, emmekä kykene enää samanlaisiin suorituksiin kuin omissa oloissamme. Toisiin ihmisiin alentava ja komenteleva johtaja vaikuttaa samalla tavalla, heidän toimintakykynsä heikkenee. (Routarinne 2004, 44-50).

Kenny Wernerin mukaan ego orjuuttaa meitä. Ego tarkoittaa jotain, joka erottaa meidät muista. Soittaessamme ajattelemme, että emme ole kyllin hyviä tai meidän tulisi olla jotain muuta kuin olemme. Tämä on ego, joka puhuu. Keskittyneessä soittotilanteessa muusikko ajattelee musiikkia ja ympäristöään. (Werner 1996, 51-67).

Intuition löytyessä ja tiedostamattoman tiedon muuttuessa tiedostetuksi musiikki alkaa virrata kuin itsestään. Pelko ei ole musiikin esteenä (Nachmanovitch 1990, 140).

3.2 Suhtautuminen virheisiin

Helmi syntyy, kun hiekan jyvä sattumalta joutuu simpukkaan. Oppilaitoksissa opimme peittelemään virheitämme, vaikka ne ovat usein yhtä tärkeitä kuin sattuma simpukan tapauksessa. Virhe tai suunnitelman muutos voi poikia uuden idean tai näkökulman, joka kasvaa alkuperäistä tärkeämmäksi. (Nachmanovitch 1990, 88-93).

Improvisaatio-teatterissa ”mokaa” ei pidetä vaarallisena asiana. Myös klovnit ovat osanneet käyttää sitä hyväkseen kautta aikojen. Improteatterissa mokia ei ennakoida,

mutta niitä odotetaan ja toivotetaan tervetulleiksi. Jälkikäteen niistä iloitaan ja opitaan opiksi (Routarinne 2004, 70-71.)

3.3 Hyväksyvä ilmapiiri

Stephen Nachmanovitch kuvaa yhteissoittoa, kun kaksi muusikkoa kohtaa ensimmäistä kertaa. Molempien erilaiset taustat ja kulttuurit muodostavat musiikissa yhden kokonaisuuden. Joka päiväinen keskustelukin on jaettu improvisaatio, jossa tavataan ja luodaan yhteinen kieli. Tunteet ja ajatukset liikkuvat puolin ja toisin hyväksyvässä ilmapiirissä. (Nachmanovitch 1990, 94-95.)

Improvisaatioteatterin perusteisiin kuuluu käsitteet tarjous, tyrmäys ja hyväksyntä. Tarjouksella osanottaja ehdottaa uutta suuntaa esitykselle. Hyväksyntä tarkoittaa reaktiota, jolla toinen osapuoli lähtee mukaan tarjoukseen. Tyrmäyksellä taas katkaistaan yhteys toiseen näyttelijään. (Routarinne 2004, 75.)

3.4 Leikki

Tero Tuovinen kuvailee leikkiä ja sen mahdollisuuksia YAMK-työssään Vapaa improvisaatio. Spontaani soittaminen on kuin leikkiä, koska kumpikin ovat itselleen päämääriä, eivätkä välineitä. Uppoutuminen leikkiin tai improvisaatioon vaatii täydellisen keskittymisen. Leikissä leikkijä irtautuu tavanomaisesta elämästään rajatussa paikassa ja ajassa. Leikissä lapsi luo hetkeksi täydellisen järjestyksen epätäydelliseen maailmaan (Tuovinen 2014, 20-22.)

3.5 Onnellisuus

Psykologi Mihály Csíkszentmihályi kirjoittaa, että onnellisuus ei riipu ulkoisista tapahtumista, vaan siitä kuinka tulkitsemme ne. Ihminen voi oppia hänen mukaansa kontrolloimaan sisäisiä kokemuksiaan ja näin päättämään elämänsä laadusta. Ne kokemukset, kun tunnemme toimintamme olevan omassa vallassamme, jäävät lähtemättöminä mieleemme. (Csíkszentmihályi 1990, 16-23.)

4 Haastattelut

Haastattelin Alf Forsmania, Jorma Tapiota ja Jimi Tenoria kysyen heidän omia ajatuksiaan siitä mitä vapaus on. Teemoittelen ajatukset eri otsikoiden alle. Haastatteluissa tuli muitakin aiheita esiin, mutta otin vapauden rajata tutkimusmateriaalia.

4.1 Mitä on vapaus musiikissa?

Muusikolla ja säveltäjällä on työssään samat haasteet kuin muillakin luovantyön tekijöillä. Keskittyminen työhön ja valmistautumiseen on yleensä omalla vastuulla. Kun on vapaus päättää omasta työskentelytavasta ja –tahdistä, niin täytyy löytää omat motiivinsa.

Siin on ne samat pöntöt; tekee mitä vaan. Mut kuinka ihanaa se on viihdyttää itseään. (Mennä) pois tuonne ojan puolelle. Se on kokeilemista; onnistumista ja epäonnistumista. Tai ei epäonnistumista; pitäis varmaan unohtaa koko sana, kun sitä ei varsinaisesti oo. (Forsman, haastattelu.)

Vapaus on henkilökohtainen kokemus.

Mutta miten sen kukin tulkitsee. Kuuleko sen mun soitosta, mut se on muka jotain vapautta. En mä tiedä. Se on omasta soitostaan vähän paha mennä sanomaan. (Forsman, haastattelu.)

Jorma Tapiolle vapaus on henkinen tie.

... länsimaisen vapauden ihanne; yksilön vapauden ihanne. Nykyään näkee sellaista elämää, että se on minä ja mun fiilikset ja mun se ja se. Mutta kysymys on ihmisen sisäisestä kehityksestä. Sen tuomasta vapaudesta. (Tapio, haastattelu.)

Vapaus kuitenkin on hänelle yksi musiikkiin vaikuttavista elementeistä. ”Sulla pitää olla musan lait tiedossa.” Hänen mukaansa vapaus on olla osa suurempaa kokonaisuutta.

Ei se välttämättä oo sun egoo; mennään musiikin ehdoilla. On vapaa ja sit musiikki vie. Joku muu vie; sä käytät välillä tahdonvoimaa ja kaikkea. Se on tietty nöyryys myös; oot herkkä ja hereillä. Sehän on valtava lahja elämässä. Nyt tuli tommonen noin; (napsaut-

taa sormiaan) se vaikuttaa koko sun elämään ja elämän asenteeseen. Se pitää täs hetkes ehkä enemmän. (Tapio, haastattelu.)

Jimi Tenorille vapaus näyttäytyi myös käytännön ja arkielämän kautta. Esimerkiksi kiertueella ei hänen mukaansa voi saada aikaiseksi uusia sävellyksiä.

Kiertueella sä et todellakaan oo vapaa. Vaikka sul ei oo mitään tekemistä, niin sul ei oo sillon energiaa tehdä yhtään mitään. Sen verran pitää olla vapautta, jos haluat tehdä vaikka jonku biisin. Koska eihän sun aivot voi tehdä mitään uusii ideoita, jos sä oot kokoajan tekemässä jotain muuta. Semmosta luppoaikaa pitää järjestää, vaikka väkisin. Et sit vaan istus jossain; et katso puhelinta; kävelee vaikka metsässä. (Tenor, haastattelu.)

Alf Forsman näkee vapauden keveytenä soitossa.

Selkärangassa piilevä vapaus luultavasti keventää ilmapiiriä ja soittoa, vaikka välillä pitääkin olla duumia. Vapaus on sitä, kun mokaa soitossa, niin naurattaa vaan. (Forsman, haastattelu)

Hän näkee vapauden myös sellaisena tapana suhtautua omaan soittoon, että ”soittais joka päivä erilailla, kuin edellisenä” (Forsman, haastattelu.)

Kaikki ihmiset eivät koe samoja asioita vapauttaviksi. Jimi Tenor kuvaa yhteistyötään afrikkalaisten muusikoiden kanssa seuraavalla tavalla:

”Mitä ihmeen musaa toi on, kun soitetaan puuta heinää”. Se on menny käytännön syistä silleen, et me on soitettu freejaksoja, mut ne vähä väkisin soittaa sillee, et miellytetään nyt Jimiä, et päästään tästäkin. Eihän sitä väkisin kannata, jos kulttuuri on erilainen. Välil tulee niit tilaisuuksii, et pääsee vetään. (Tenor, haastattelu.)

4.2 Rajat vapauden ehtona

Tapio ja Tenor näkivät rajoitteiden auttavan vapauteen. Rajat antavat kaikkien haasteltavien käsityksen mukaan kehyksen työskentelylle.

... ihan kuin joku ikonin maalaaja. Et mulla on ainaki vapauttavampaa, jos on tietyt säännöt. Vois ajatella jotain tekemistä, joka on tilattu tai ennalta mä oon päättänyt, et tätä tehhään tai sit nää on ne säännöt miten tätä tänään tehhään. Sit niitten sääntöjen puitteissa mä voin tehdä ihan mitä mua huvittaa. Et jos on niin sanottu täydellinen musiikillinen vapaus niin kyllä mua rupee ahdistamaan ihan sairaasti. (Tenor, haastattelu.)

Tapio näki rajat universaaleina musiikin lakeina.

Mä (Edward) Vesalan kautta opin paljon musaa ja musalakeja; musan dramaturgisia lakeja. Ja samalla rakenteita, dynamiikkaa ja yhteissoiton lakeja. Sun pitää tajuu ne ja niiden puitteissa olla vapaa. Se on sama kuin elämässä, kun sulla on ne kymmenen käskyä tai baghava-gita -ohjeet. Pitää olla jotku kehykset, minkä puitteissa sä voit olla vapaa. Pitää noudattaa jotain. (Tapio, haastattelu.)

Tenor kuvasi mahdollisia rajoituksia, joissa hänen on hyvä työskennellä:

Biisin rakenteethan on vähä niinku ikonin maalauksen reunaehdot. Popbiisiksi on tosi vähä sitä liikkumavaraa, jos haluat et se on radioformaattissa. Maksimi jotain kolme ja puol minaa ja se on kiva just yrittää pystyyn ujuttaa niit omii ideoita siihen formaattiin. Vaik se on jotenki... siit ei hirveesti poiketa. (Tenor, haastattelu.)

Et nyt tehhään vaik free jazz –juttu ja se esitetään tääl baarissa. Siel on seikkyt ihmist kattoon, jos se on täynnä. Okei siin on jo aika hyvä raami ja sisältö voi sitten olla niin vapaa ku haluaa. (Tenor, haastattelu.)

Tapio ja Forsman kokivat soittimen hallinnan osin eri tavoin. Tapiolle soittotaito oli tie vapautua.

Ja tietysti soittimen rajotukset ja sun fyysiset rajotukset. Sun pitää perehtyä omaan fysiikkaan. Ja soittimeen niin sä saat sen soundin. ja mitä paremmin sä perehdyt sitä vapaampi sä oot. (Tapio, haastattelu.)

Forsman näki harjoitteet osin myös esteinä vapaalle soitolle.

Oon vähä kavahtanu tai ei oo laiskuutta tai ylpeyttä treenannu semmosta brillianttia rummunsoiton tekniikkaa; et menee vähä silleen otsa edellä. Sit huomaa, et se on iha hyvä niin. Harjotetut jutut on vähä pelottavia, jos ne jää päälle. Skaalat ja kaikki; kuinka tarpeellisia ne on; ja tommoset treenikset joita lyömäsoittimilla tehdään. Et ei ne olis sit

siellä. Et niist pääsis eroon. Et ne on sitä vankkaa osaamista, eikä niitä valineita siihen musiikin tekemiseen. (Forsman, haastattelu.)

Konteksti vaikuttaa Forsmanin mukaan soittoon, muttei ole vapauden este.

Jos mä soitan semmosessa, jossa on selkee freimi, niin on siinki vapauksia. Mitä niitä perinteit hirveesti kunnioittaa. Kun siel on ne elementit mitä kaivataan, populaarimusiikissa on hyvä pulssi eli biitti, niin et se toimii sen bändin kanssa. Aina pitää toimii sen kanssa et käyttää korvia. Kuunnella mitä muut soittaa ja sit tehdä se möykky siit yhes. (Forsman, haastattelu.)

Musiikkikulttuuriin kuuluu monenlaisia rajoitteita ja kehyksiä, jotka ohjaavat esityksiä. Säveltäjät antavat usein tarkat ohjeet teostensa esittäjille ja tyylilajit ohjaavat sitä miten soittajien tulee soittaa, että kappaletta voi kutsua sillä nimellä. Luovalle taiteilijalle nämä rajoitteet ovat kehyksiä, joiden sisällä voi toimia ja siten antavat vapauden keskittyä tarpeelliseen.

4.3 Kehon vapaus

Puhuimme kehon vapaudesta Jorma Tapio ja Alf Forsmanin kanssa. He huomauttivat, että jännitteinen tai tukkoinen keho ei tuota toivottavaa tulosta soittaessa.

Mulle on tärkeitä pyrkiä pois tarpeettomista jännitystiloista ja ekonominen kehon käyttö. Trumpetinsoitossakin; et ei sekään välttämättä voimalaji oo. Tai se voi olla sitä. Onhan niitä soittajia, jotka käyttää voimaakin. Aika aggressiivista. Voihan sitä käyttää johonkin soundiin. Eihän soittaminen oo voimalaji yleensäkään. Jos voimaa käyttää, niin tuppaa saundi meneen tukkoon oli soitin mikä soitin. (Forsman, haastattelu.)

Sit se liittyy sun fysiikkaan, et jos sä oot ihan tukos. Sul on niin huonoja kokemuksia, et sä et oo pystyny avaam ittees. Nykyään on paljon sellasia rumpaleita, et ne hakkaa tällai näin (lyö ilmarumpu). Se ei oo enää musaa, se on meteliä. Sä unohdat ne musanlait. Sitä soitetaan, että saat sen soimaan. (Tapio, haastattelu.)

Forsmanilla on Aleksander-tekniikan opettajana oppeja avata kehoa.

Ensinnäkin mieli ja keho on sama asia. Mulle se on ollu sillä tavalla, et ku mä menin niin lukkoon sillon aikanaan. Rupesin treenaamaan Aleksander-tekniikkaa ja valmistuin opettajaksi. Sillon huomas, et se kehon vapaus vaikuttaa. Miten iso juttu se on. Joskus kun soittaa niin onhan sitä ihan tuhannen sykkyrällä ja jännittyny, mut on sit oppinu palauttamaan sen. (Forsman, haastattelu.)

Tietoisuus siitä kehosta ja ympäristöstä. Mut jos mä vaan ryntään, niinku mä usein teen, soittamaan jotain näitä mun säälettäviä harjoituksia tai jotain muuta, niin jos mä en ajattele ja organisois itseäni ennen sitä, niin mä jäykistyn heti. Mul on semmoset systeemit, joilla mä organisoin kehoni ennen ku mä soitan. Nii sillon on aina helppoo. (Forsman, haastattelu.)

4.4 Vapautunut mieli

Asenne, jolla lähestytään musiikkia tuntui olevan tärkeä seikka, jolla Tapio ja Forsman kuvasivat vapautunutta soittajaa. Rehellisyys, nöyryys ja herkkyyys ovat ominaisuuksia, jotka antavat heidän mukaansa auttavat asiaa.

Mut ehkä se rehellisyys just. Että on oma itsensä. (Forsman, haastattelu.)

Mä tykkään siitä mitä Janne Tuomi sano. Se on hirveen voimakas soittaja, mutta samalla hirveen nöyrä. Että se menee aina musan ehdoilla. Ei egon vaan musan ehdoilla. Minne musa haluaa mennä. Niin sulla pitää olla tietynlainen herkkyyys. Kunnioittaa muita. (Tapio, haastattelu)

Kuten Tapiokin Forsman koki, että vapaus musiikissa juontuu muun elämän asenteista. Heidän näkemyksensä mukaan musiikissa kuuluu elämän katsomus.

Se on henkilökohtainen asia myös. Mitä on vapaus musiikissa ja mitä se on muissa asioissa? Ja et voiko vapautta olla erikseen jossain ja jossain muussa ei. Et kyllä se vapaus musiikkiin heijastuu siitä, et miten elämänselitys, arvot ja sellaset on vapaita. Sit muuki elämä on vapaata. Et kaikki vaikuttaa kaikkeen. (Forsman, haastattelu.)

Tällainen asenne Tapion mukaan johtaa siihen, että on hereillä musiikille.

Tietysti sä oot keskittynyt. Sä oot hereillä tässä hetkessä; sehän on vähimmäisedellytys. Sun pitää olla hereillä, valpas ja valmis reagoimaan; nopea. Ja sun pitää olla ennen kaikkea rohkea. (Tapio, haastattelu.)

Itsetunto vaikuttaa pyrkimyksiin vapautua. Alf Forsmanin kehon ja mielen organisointi-”systeemeistä” olisi mielenkiintoista kuulla enemmänkin.

Et on oma itsensä. Perhana se onki hankala juttu, jos on vähä huonolla itsetunnolla varustettu. Kyllä se on vaikeeta välillä. Se on ikävä, jos ei uskalla olla oma itsensä, niin rupee sitte kehitteleen keinotodellisuutta itsestään tai yrittää soittajanakin jotain muuta ku on. Se käy päähän semmonen. Mieli ja keho yhteen vaan. Ei se oo välttämättä helppoo, mut ei se oo vaikeetakaan. (Forsman, haastattelu.)

4.5 Henkinen elämäncatsomus

Henkiset tai uskonnolliset seikat tulivat esiin Tapion haastattelussa. Hänelle muusikkous on henkinen tie. Hänelle on tärkeää olla osa jotain suurempaa.

Se on lähtenyt menemään enemmän sisäisen vapauden tielle. Että uskaltaa olla jonkinlainen välikappale jollekin energialle, joka haluaa tulla sun läpi musiikkina. (Tapio, haastattelu.)

Tahdonvoima on käsite, jota Tapio käytti usein haastattelun aikana. Käsitykseni mukaan se on jonkinlainen henkilökohtainen panos, jolla asioita voi viedä eteenpäin verrattuna edellisen sitaatin ulkoapäin tulevalle voimalle.

Koska me ollaan kehittyviä olioita; ihmisiä. Meillä on erilaisia muudeja. Välillä ollaan hirveen energisiä tai veteliä ja laiskoja. Sun täytyy käyttää tahdon voimaa. Taistella itsees vastaan tai saada aikaan se. Joskus sä et pääse musiikkiin käsiksi. Sä et oo keskittynyt tai jotain. Silloin se pitää kaivaa esiin. (Tapio, haastattelu.)

Jorma Tapio kuvaa yhteyttä kuulijaan ja ”sydämen kautta” soittamista.

Musiikki on hirveen ihmeellinen alue. Se on ääni, joka vaikuttaa voimakkaasti ihmisiin. Ja sillä on hirveesti vaikutusta miten sä käytät sitä tahdon voimaa keskittymiseen mitä sä haluat sanoa. Jos sä soitat sun sydämen kautta; sä sanot sun sydämen kautta; sä ajattelet sun sydämellä. Jos jotain on tapahtunut ja sä haluat kertoa siitä, jollain tavalla se menee

kuulijalle. Ainakin sellaiselle, joka on auki. Jollain tavalla se menee samalle alueelle sen omassa elämässä. (Tapio, haastattelu.)

4.6 Valmistautuminen esitykseen

Jotta voisi olla vapautunut lavalla esiintyessään, muusikko valmistautuu jollain tavalla tulevaan esiintymiseen. Tenorille se ei välttämättä ole helppoa vaikka pitääkin sitä erittäin tärkeänä.

Jos on niin vapautunu ennen keikkaa, että sulla on hirveesti frendejä ja sä meet sinne baariin jutteleen niitä näitä, et sä oot ihan rento. Keikka on viiden minuutin päästä, sori mun pitää pistää pilli kasaan ja mennä tonne soittaan. Niinku elämän huonoimpia keikkoja. Tossa mieles semmonen rentoutuminen on on tosi kaksteränen miekka. En mä enää ainakaan viiteentoist vuoteen oo mennä sinne mitään jutteleen. Jos pystyy vaan, jos on joku takahuone jonne voi mennä. Mieluummin vaik sitte kärsii sen, jonku tunnin tai puol tuntii, lämmittelee, et saa sen homman sillee.. sitte tietyn kärsimisen kautta tulee jotain lisäenergiaa, pystyy keskittyyn. (Tenor, haastattelu.)

Jorma Tapio puhui samaan tapaan omissa oloissa olemisesta sekä energian kasaamisesta jo edellisestä illasta lähtien (Tapio, haastattelu.)

Tenor puhuu soittotekniikastaan vähätellen, vaikka minun käsitykseni mukaan hän käyttää soittimiaan erittäin taitavasti ja mielenkiintoisesti. Kommentti on siitä huolimatta kiinnostava kuva muusikon omasta ajattelusta suhteessa soittimeensa. Vapaus soittimen rajoitteista on useimmille vain haave.

Järkevä ihminen hoitais silleen, et aina lämmittelis ja olis tekniikka niin hyvä hallussa, et sä voit vapautuneesti soittaa mitä vaan. Mut mulla se ei oo vaan ikinä ollu niin. Päinvastoin se on aina vähä ahdistavaa. Sä justjust klaaraat sen oman tontin. Mut siis joo.. nuorille mä sanoisin, et hoida se niin (naurua), et sä oot aina valmis, et sä oot tosi hyvin treenannu. (Tenor, haastattelu.)

4.7 Lähestymistavat säveltämiseen

Kuulin radiosta haastattelun, jossa Jimi Tenor kertoi säveltäneensä musiikkia UMO Jazz Orchestralle sekvensserillä. Kiinnostuin tästä, koska yleisesti säveltäjät pitävät

perinteisistä ”sulkakynä ja nuottipaperi” –työtapaa ainoana oikeana. Jimi Tenor suhtautuu säveltämiseen vapaammin. Kysyin asiasta Tenorilta:

Oon mä aika monta. Paljo juttuja. Sit semmosilla sointumuistijutuilla. Nyt menee ihan mekaanisesti aina sama hajotus ylös ja alaspäin (naurua). Sehän on hauskaa, koska sä voit monofonisesti soittaa sen koko sektion. Ja sit siitä tulee tosi epäluonnollisen kuulonen. Kukaan ei ikinä tekis mitään semmosta, jos se ei olis koneen päättämä.

Ja usein mä teen bassokuvioita analogisella sekvensserillä. Ihan vaan nappuloist vääntämällä, kun niis ei oo mitään skaalaa eikä mitään; se on niinku vähä epiksessä. Piuhaa siirtämällä sä voit valita sieltä miten se bassokuvio menee. Siitä tulee semmosia bassokuvioita, jotka ei mee tahtilajien kaa tasan. Tavallaan mitä ei ikinä tulis tehty, jos sen tekis omast päästä. Et jos aina alkaa omast päästä miettiin.. siis tää nimenomaan liittyy vapauteen. Must se on tosi vapauttavaa, et se kone puoliks päättää mulle miten se menee. ja sit myöhemmin mä joudun kuunteleen sen miten se nyt menikään ja kirjottaa sen paperille. Se on hauskaa. (Tenor, haastattelu.)

Koin tämän tavan säveltää musiikkia vapauttavana ja myös sen, että taiteilijalla on rohkeutta kertoa siitä. Usein säveltäjät käyttävät jos jonkinmoisia keinoja teostensa työstämiseen ja materiaalin tuottoon ja suotakoon heille siihen vapaus.

5 Taiteellinen työ/Yhteistyö Alf Formanin kanssa

Edellisissä kappaleissa toin esiin haastateltavieni ajatuksia vapaudesta. Tässä kappaleessa kirjoitan yhteistyöstäni Alf Forsmanin kanssa kuvaillen projektin etenemistä ja reflektoiden omia kokemuksiani.

Olemme soittaneet Alf Forsmanin kanssa muutamissa yhtyeissä ennen duotyöskenteilyn alkamista. Pisin yhteinen projekti oli Teatteri Hurjaruuthin Talvisirkus -prouduktio Peloton-yhtyeen kanssa vuonna 2011-2012. Meillä on tuntunut olevan yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja soitto on sujunut mukavasti, niinpä kysyin häntä tekemään kanssani äänitettä. Idea oli tehdä projekti opinnäytetyötä varten, mutta alusta alkaen olemme suunnitelleet julkaisua.

5.1 Työn eteneminen

Tapasimme projektin aikana seitsemän kertaa elokuun lopusta lokakuun alkuun 2016. Ensimmäinen kerta oli kokeilu, jonka onnistuttua tiesimme, että voimme tehdä työn helposti.

5.1.1 Alku

Alkupiste yhteistyölle oli puhelinsoitto Alfille, jossa sanoin, että meidän pitäisi tehdä duolevy. Esikuvaksi ehdottelin Don Cherryn ja Ed Blackwellin Mu Variations -albumia. Kerroin, että olen tekemässä opinnäytetyötä aiheesta ”Mitä on vapaus?” ja kyselin, että voisinko haastatella häntä. Aihe tuntui kiinnostavan heti ja keskustelulle ei näkynyt loppua. Sovimme ensimmäisen session ja tapasimme kahvilassa. Alf sanoi pohtineensa vapautta ne pari päivää, jotka olivat puhelustamme kuluneet ja sitä ennen jo vuosikymmeniä.

5.1.2 Ensitapaaminen

Ensimmäisessä tapaamisessa keskustelimme ja soitimme. Keskeisiä keskustelun aiheita olivat kehon jännitystilat ja tyhjältä pöydältä soiton aloittaminen lähtökohtana improvisaatioille. Alf piti kiehtovana ajatusta soittelusta, joka tarkoittaa hänen mukaansa jollakin tavalla tahatonta soittoa, soittimen kanssa oleskelua ja siitä syntyvää musiikkia.

Soittelu-sanaa kuvaa myös Hanna Kaikko artikkelissaan Musiikillinen improvisaatio – kirjassa. Hän kertoo haastatelleidensa muusikoiden käyttäneen tätä sanaa. He olivat kokeneen improvisaatio-sanan kömpelöksi ja varsinaisesta toiminnasta etäännyttäväksi (Kaikko 2015).

Itse keskityin paljon rentouttamaan käsiä ja niskaa, jotka tuntuivat jäykistyneiltä. Alf kommentoi, ettei rentoutumista tarvitse pakottaa vaan se riittää, että huomaa jännityksen ja antaa sen olla. Sitä kautta jännitys voisi itsestään laueta. Minulle on tuntunut hyvältä tavalta keskittyä fyysisiin tapahtumiin soittaessani. Se auttaa keskittymisessä. Kokemukseni mukaan liian suora nuottien ja rytmien pohtiminen kangistaa ajattelua, niinpä keskittyminen vaikkapa lantion tai suuontelon asentoon vapauttaa mieltä. Ajatte-

lu tapahtuu syvemmällä mielessä; tämä ajatus perustuu omaan kokemukseen ei teelliseen tutkimukseen.

5.1.3 Äänitykset alkavat

Kaksi seuraavaakin kertaa työskentelimme Alfin työhuoneella. Näillä kerroilla aloitimme äänitykset. Ensimmäisen kerran välitön vapaa soitto ei tuntunut jatkuvan yhtä helposti, mutta äänitteeltä kuunnellen mitään vakavaa ei tapahtunut. Musiikki kuulostaa vaivat-
tomalta ja keskittyneeltä. Oletukseni on, että äänittämiseen piti totutella ja ensimmäisel-
lä kerralla meillä ei ollut tarvetta ajatella musiikin muotoa. Myöhemmin yksi keskeisistä
lähtökohdista minulle olikin, ettei tarvitse pyrkiä rakentamaan tietynlaista kaarta kappa-
leille, vaan musiikki voi virrata omaa tietään.

Minulla oli kompaktiäänityskalustoni mukana sessioista Hämeentiellä. Kasasin ja pu-
rin laitteet joka kerta. Äänitin soittomme Logic X –ohjelmalla, joka on asennettu Mac-
book-kannettavaan tietokoneeseen. Presonus Firepod audio -interface (analogisen
äänisignaalin muuntamiseen digitaalseksi) oli liitetty tietokoneeseen, johon taas liitin
mikrofonit. Käytössäni oli kaksi etuvahvistinta: Grace Design 101 ja SM Pro Audio TB
101. Grace Design –etuvahvistinta käytin trumpettiin, jonka mikrofonina oli ensin AKG
214 ja myöhemmin AKG 414xl. Ensimmäisissä sessioissa rumpujen overheadinä oli
vain yksi AKG 451 mikrofoni ja myöhemmin kaksi. Yhden overheadin kanssa käytin SM
Pro etuvahvistinta. Virvelirummun mikitin Electrovoice Blue Raven –isokalvoisella dy-
naamisella mikrofonilla. Bassorummussa käytin ensin Studio Project C1 –
kondensaattorimikrofonia, mutta myöhemmin Shure 52 beta –mikrofonia ja etuvahvis-
timena oli SM Pro. Kalusto valikoitui sen perusteella mitä oli käytössä.

Toisella äänityskerralla minulla oli kurkku kipeä. Tuntui, etten jaksanut soittaa sillä in-
tensiteetillä, mitä olisin halunnut. Äänitteeltä kuunnellen yritin kuunnella huomaanko
soitossa jotain, joka viittaisi heikompaan suorituskyykyyn. Musiikilliset ideat tuntuivat
koherenteilta. Artikulaatiossa on jotain, josta voisin kritisoida itseäni. Artikulaation epä-
tarkkuudet johtavat rytmisiin epätarkkuuksiin, mutta en kuitenkaan koe, että musiikki
olisi millään tavalla häiriintynyt tästä. Ensi oletukseni oli, että väsyminen kuuluisi soi-
tossa, mutta ensimmäinen otto oli 22 minuuttia pitkä, eikä siitä äkkiseltään kuule väsy-
mistä.

Muistan, kun kyseisen oton jälkeen koimme, että musiikki olisi ollut liian toisteista. Pidän tätä tunnetta jonkinlaisen epävarmuuden aiheuttamana. Toisaalta ehkä siinä olikin toisteisuutta, mutta vapaassa improvisaatiossa usein on tapana rakentaa pitkiä kaaria, jolloin toisteisuus voi olla hyvä tapa pitää musiikki koherenttina, että kuuliija voi uppoutua musiikin kautta omaan maailmaansa.

5.1.4 Lapinlahdessa

Minulla on työhuone entisessä Lapinlahden sairaalassa, josta haluaisin tehdä paikan, jossa voisin työstää ja äänittää musiikkiani enemmänkin. Olin alun perin ajatellut, että tekisimme tämän työn siellä. Kolmannen ja neljännen kerran sessiot olivat ensimmäiset siinä paikassa.

Vuoden 2016 tammikuussa sain oikeuden käyttää tilaa, joka on 28:n neliömetrin kokoinen. Rakensin isäni kanssa yhteen seinään äänieristyksen. Pintaremontoin paikkaa muutenkin. Päävuokralainen Niina Tamminiemi akustoi tilaa klassiselle laulajalle sopivaksi. Trumpetin ja klassisen sopraanon äänet ovat osin samankaltaisia, joten tämä sopi minullekin.

Tilassa on jonkin verran kaikua, joka trumpettia soittaessa tuo sointia ja siten soittaminen on miellyttävämpää. Ero Hämeentien rummuille suunniteltuun akustiikkaan, jossa on pyritty vähentämään kaikua, on suuri. Äänityksen kokonaisuuden kannalta tilan vaihto ei siis välttämättä ollut hyvä ratkaisu. Rumpuja äänitettäessä kaikuisuutta on ehkä liikaa. Uskoakseni äänenlaatu on kuitenkin tarpeeksi hyvä tarpeisiini.

Kolmannen session ensimmäisessä otossa groovailemme, jolla tarkoitan tanssinomais- ta jatkuvaa jammailua, jossa tavoitteena on pitää yllä intensiteettiä. Soitan paljon kahdeksasosa-linjaa tempossa 208. Tätä ottoa en ottanut mukaan lopulliseen koosteeseen sen takia, että lopputulos on jokseenkin tasapaksu. Pidän kuitenkin ideaa hyvänä. Haluaisin soittaa sen tyyppistä musiikkia enemmän kehittyäkseni suoraviivaisessa soittotavassa, jossa musiikin muoto on tärkeintä ja soitettu materiaali luo jatkumollaan intensiteettivaihteluita tavoitteena vääjäämätön eteneminen.

Viimeisessä tapaamisessa äänenvoimakkuus oli huomattavasti kovempi. Ensimmäisen oton tempo on suurinpiirtein 300, joka on erittäin nopea, josta johtuen en soita kahdek-

sasosalinjoja, enemmänkin pitkiä ääniä ja tajunnanvirtamaista rytmittelyä. Nopeat juoksutukset ovat pyrähdyksiä kromaattisella asteikolla. Soittotilanteessa rumpujen korkea äänenvoimakkuus muuttaa soittotapaani. Toisinaan koen, että minun tulee vastata samalla mitalla ja se johtaa siihen, etten toimi enää omien ehtojeni kautta. Tällaisissa tilanteissa joutuu muistuttamaan itselleen, että ei tarvitse kilpailla äänen volyyymista. Käytössä on kuitenkin yleensä mikrofoni, jota lähempää soittaen saa äänensä kuuluviin. Kontrastit eri soittimien välillä tuovat sopivaa rikkautta kokonaisuuteen. Eli kilpailu tai perässä sinnittely ei ole tarpeen.

5.2 Albumikokonaisuuden koostaminen

Saatuamme äänitykset tehtyä minulla oli tietokoneen ääniohjelmalla noin kaksi tuntia musiikkia. Tavoitteena oli koostaa tästä materiaalista 35-45 minuuttinen albumi, jota voisimme tarjota julkaistavaksi. Karsin materiaalia ensi vaiheessa nopeasti. Jos kuulin soitossa jotain sellaista mistä en pitänyt kokonaisuutena, poistin sen. Monet ratkaisut liittyivät myös omaan soittooni. Kuunnellessani kaikkia ottoja ja merkitsin muistiinpanoksi värillä sellaisia joista pidin. Ne jotka eivät olleet saaneet väriä vähitellen poistin sessiosta.

Ensimmäisen karsinnan jälkeen aloin hahmotella kokonaisuutta. Ajattelin, että alun tulisi olla rivakka, jotta kuuntelijan kiinnostus heräisi heti. Päädyin kuitenkin poistamaan ensimmäiseksi kaavailemani lyhyen raidan ja päädyin aloittamaan albumin rauhallisesti alkavalla kappaleella, joka kehittyy hitaasti intensiivisemmäksi.

Toinen raita on kaikista raidoista voimakkain ja lähtee heti korkeimmasta intensiteetistä liikkeelle. Alf ehdotti, että aloitetaanko sisäänlaskulla ja niin teimme. Kappale alkaa hurjalla rumpujen vyörytyksellä, joka jatkuu lähes loppuun asti. Tämä raita toimii jatkeena ensimmäisen intensiteetin kasvatukselle.

Kolmanneksi raidaksi valitsin lähes 25 minuuttia pitkän oton, joka alkaa saman tyyppisistä tunnelmista kuin ensimmäinen raita. Koko raita koostuu neljästä jaksosta. Alunperin yritin leikata jaksoja erilleen, mutta leikkaaminen kuitenkin tuntui katkaisevan musiikin liian äkkiseltään. Olin jo poistamassa koko kappaletta, kun minusta tuntui, että kolmannessa jaksossa en pysynyt riittävän hyvin mukana nopeassa tempossa. Lopulta

koin kuitenkin, että kyse on vain muutamasta äänestä, joten valitsin oton kokonaisena albumillemme.

Neljäs raita on lähes neljä minuuttia pitkä ja tunnusmerkillistä sille on rumpujen rikottu rytmi ja nopeat kromaattiset juoksutukset trumpetilla. Tästä raidasta pidin heti suoraviivaisuuden takia. Kappaleessa on eteenpäin menevä imu rikkonaisuudesta rytmistä huolimatta.

Viimeinen raita on hiljainen ja musiikillinen materiaali koostuu pistemäisistä äänistä. Rummut ja trumpetti antavat toisilleen tilaa joka nuotin jälkeen. Tunnelma ei kuitenkaan ole pysähtynyt. Pidin ajatuksesta, että kokonaisuus alkaa ja loppuu hiljaiseen musiikkiin.

Kuuntelijalta vaaditaan varmasti keskittymistä, että mielenkiinto säilyy koko 48 minuutin ajan. Lähtökohtana kuitenkin on tehdä albumi siitä materiaalista, joka syntyi meistä luonnollisesti. Emme suunnitelleet sitä, millaisia kappaleita meidän tulisi soittaa. Koostovaiheessa mietin kokonaisuutta järjestellen ja valiten materiaalista ne, jotka tukisivat kokonaisuutta parhaiten. En rakentanut biisijärjestystä lopulta sillä tavalla kuin olin alunperin suunnitellut. Albumi alkaa vähän hitaasti, eivätkä kaikki äänet ei ole täysin puhtaita. Ensi ajattelemalla pyrin siihen, että musiikki ja soitto olisi kaikin puolin suvveena eikä heikkouksia olisi jäänyt lopulliseen tuotokseen. Elämän maku kuitenkin kuuluu musiikista paremmin, jos sitä ei ole niin paljoa siloiteltu. Mielestäni oman itsensä suojele editointivaiheessa johtaa helposti tylsään musiikkiin.

5.3 Vapauden pyrkimykset

Projektimme tarkoitus oli tutkia vapautta musiikissa ja erityisesti improvisaatiossa. Lähtökohtana oli tutkimus henkilökohtaisesta kokemuksesta siitä, miten vapaus hetkessä syntyneet sävellykset syntyvät. Millaisia asioita mietin ja millaisia keskusteluja työskentely aiheuttaa.

Pidin äänitys- ja soittoprojektia kuitenkin itsenäisenä työnä ja keskityin siis itse asiaan eli soittamiseen sekä omaan rooliini soittajana ja äänittäjänä. En valmistellut mitään tehtäviä enkä raameja työskentelylle. Pikemminkin päinvastoin koko projektin idea oli aloittaa tyhjästä ja ehdottelematta etukäteen toimintatapoja.

Vapaan improvisaation henkeen edellä mainitunlainen ajatus kuuluu aika yleisesti. On tavallista vältellä etukäteistä suunnittelua. Siihen ehkä liittyy työskentelyn intuitiivinen luonne. Ideoita on vaikea sanallistaa ja vastaanottajan on vaikea ymmärtää samalla tavalla tai muistaa puhuttua. Improvisaatioiden suunnittelu vaatisi pitkän harjoitteluajan, että kaikki osalliset saisivat kokemukseen perustuvaa tietoa ryhmän työskentelytavoista. Tällainen teos olisi varmasti myös hyvin eriluonteinen.

Alfin haastattelussa mainitsema soittelu-termi kuvaa hyvin meidän työskentelyämme. Menimme treenikselle ja soittelimme mitä soittelimme. Kaiken aikaa juttelimme niitä näitä, kaikesta mitä mieleemme juolahti. Äänittäminen kuitenkin vaikutti soittotilanteen rajaamiseen. Aina kun laitoin äänityksen päälle me kumpikin tiesimme esityksen alkaneen. Siinä mielessä soittelun idea ei toteutunut. Kuitenkin pyrkimys oli välittömään suhtautumiseen musiikkia kohtaan.

Soittokumppanillani oli tilanteen vapautuneeseen tunnelmaan suuri vaikutus. Koen vapauden pyrkimyksen onnistuneen parhaiten juuri tästä näkökulmasta. Soittotilanne oli vailla odotuksia tai toiveita. Toki meillä kummallakin oli sellaisia omaa soittoamme kohtaan, mutta toistemme soittoon emme puuttuneet. Missään vaiheessa en kokenut, että olisin epäonnistuneeni tai minuun olisi kohdistunut odotuksia. Tottahan ihmisillä on aina erilaisia arvotuksia ja odotuksia, tuskin niistä voi kokonaan päästä eroon, mutta tilanteen lempeä luonne antoi rauhan omalle työskentelylleni.

Pyrkimykseni vapauttaa kehoa jännityksistä helpottaakseni soittoani on osa tapaa, jolla keskityn soittamiseen. Tunnistan omassa soitossani lukkoja varsinkin silloin, kun tilanne tuntuu jännittävältä. Minulla ei ole täysin päteviä keinoja korjata tilannetta, jos soittoni tuntuu tukkoiselta. Keinoni vaativat yksinkertaisesti aikaa sekä rauhaa ja keskittymistä.

5.4 Materiaalin valinta intuitiivisesti

Soittaessani pyrin välttämään päätöksen tekoa ja ennakkointia liittyen musiikilliseen materiaaliin. Pyrkimykset liittyvät ennemminkin musiikin liikkeen ylläpitämiseen. Musiikillinen materiaali, jota käytän on syntynyt aiemmin harjoitellessani tai aiemmissa improvi-

saatioissa. Tietysti uutta materiaalia syntyy myös kaiken aikaa, mutta intuitiivinen ajattelu ei välttämättä erota näitä toisistaan.

Asta Raami kirjoittaa väitöskirjassaan intuitiosta. Ihmiset pyrkivät usein osoittamaan, että heidän ratkaisunsa perustuvat rationaaliseen ajatteluun. Intuitiota pidetään epäluotettavana ajattelun lajina, vaikka se nähdään nykyään määräävänä tekijänä tärkeimmissä innovaatioissa ja luovan työn saavutuksissa (Raami 2015, 21).

Sävellajin tai tonaliteetin valinta tapahtuu usein myös intuitiivisesti. Usein käytän kuitenkin rationaalista harkintaa juurisävelen valinnassa, etten soittaisi liian usein samasta laatikosta. Tiedyt sormitukset ovat trumpetilla helppoja ja joskus tuntuu siltä, että liian helposti soittaa niitä.

Rationaalinen ja intuitiivinen ajattelu kulkevat aina käsikädessä (Raami 2015, 11.) Soittotilanteessa intuitiivinen ajattelu varmasti korostuu ja rationaalista ajattelua voi käyttää apuna. Rationaalisen ajattelu ei minulla ole tarpeeksi joustavaa, että voisin luottaa siihen improvisoidessani. Stephen Nachmanovitch kuvaakin kuinka intuitiivisessa ajattelussa aivot kykenevät laskemaan useita kompleksisia laskutoimituksia yhdessä väläyksessä (Nachmanovitch 1990. 40.)

6 Pohdinta

Lähtökohta työlleni oli jatkaa työtäni improvisoivana muusikkona ja tutkia vapauden käsitettä, sekä sitä mitä vapaus tarkoittaa kolmelle haastattelemalleni muusikolle. Tutkin vapautta ehtona luovalle työlle.

Tutkimuskysymykseni oli ”mitä on vapaus?” Kysyin haastateltaviltani suoraan tämän kysymyksen ja annoin heidän valita aiheensa sen mukaan mitä he pitivät tärkeinä. Kolmesta haastattelusta syntyi paljon materiaalia ja jouduin karsimaan ja valikoimaan ne asiat, joista olin kiinnostunut.

Omassa taiteellisessa työssä olin kiinnostunut vapautuneesta soittamisesta ja intuitiivisesta työskentelystä. Vapautuneisuus tarkoittaa minulle pakotonta olemisen tapaa.

Tilaa, jossa voi olla rauhassa. Ehdot rauhalle löytyvät niin omasta mielestä ja ruumiista kuin ulkoisistakin tekijöistä.

Jännittävä tilanne voi tehdä soittamisesta raskasta tai rampauttaa esityksen. Päivi Arjaksen ajatus positiivisesta vireytymisestä verrattuna negatiiviseen pelkoon on kiinnostava sen kannalta, että jännittämään voi siis oppia. Hänelle jännittäminen on fysiologista, mutta pelko taas on opittua. Tarkoittaisiko vapautuminen tässä tilanteessa sitä, ettei esimerkiksi pelon takia vetäydy, vaan ottaa käyttöön fysiologisen vireytymisen ja antaa sen auttaa soittotilanteessa?

Haastattelut ja äänitysprojekti tutkimusmenetelminä olivat hyvä yhdistelmä, vaikka aluksi tuntuikin, että niitä on vaikea yhdistää samaan työhön. Haastattelut toivat taiteellisen projektin rinnalle toisen näkökulman, joka mahdollisti sen, ettei minun ei tarvinnut koko ajan kirjoittaa omista ajatuksistani.

Lähdin hakemaan tutkimusmateriaaliin sellaista näkökulmaa, että voisin tarkastella muusikon emotionaalisia esteitä ja mahdollistajia vapaalle ololle soittotilanteessa. Taiteellisessa työssä pyrin tekemään työni niin hyvin kuin osaan. Tämä pyrkimys sisältää saman näkökulman. Tavoittelin optimaalista vapautunutta soittelua -flowtilaa¹. Kuten jo ennalta tiesin täydellinen elämä ei ole todennäköisesti saavutettavissa, mutta hetkittäin se voi tapahtua. Soittaessani pääsin päämäärään hetkittäin ja kokonaisuutena olen oikein tyytyväinen. Epätäydellisyys on itseasiassa minun makuni mukaan hyvä mauste musiikissa ja elämässä.

Flown saavuttaminen tuntuu olevan helposti valaistumisen omainen, näköpiiriin ulkopuolella oleva, haave. Csíkszentmihályin kansanomaisempaa kirjaa Flow – elämän virta -kirjaa lukiessa käsitykseni flowsta muuttui tutummaksi. Se onkin helppoa ja vaivatonta, mutta myös jotain jota ei voi edes tavoitella. Jäljelle jää vain oleskelu ja keskittyminen johonkin itselle erittäin tärkeään.

¹ Flow on tila, jossa ihmisen tietoisuuteen saapuva informaatio on tasapainossa minän tavoitteiden kanssa. Flow kokemuksessa ihminen paneutuu koko kapasiteetillaan tavoitteelliseen toimintaan sulkien kaiken muun tietoisuudestaan. Flowta on tutkinut muiden muassa psykologi Mihály Csíkszentmihályi (wikipedia-tietokanta. www).

Taiteen vapaus ja musiikin vapaus ovat tärkeitä yhteiskunnallisesti, mutta myös henkilökohtaisesti on mukava huomata, ettei muiden mielipiteillä tai käsityksillä ole suurempaa väliä. Kukin ihminen voi rauhassa muodostaa oman taidekäsityksensä eikä auktoriteeteilla, kollegoilla tai muilla kansalaisilla ole oikeutta estää taiteen tekemistä tai harrastamista. Henkilökohtaisella tasolla tekijä saa valtion perustuslailla turvaaman oikeuden muodostaa oman käsityksen taiteensa laadusta, sisällöistä ja tekotavoista.

On helppo unohtaa omat visiot ja fantasiat yhteiskunnassa, jossa joutuu taistelemaan paikastaan. Raha ohjaa toimintaamme. Taloudellinen pärjääminen on tärkeää jo terveydellisistä syistä, mutta se joka maksaa eniten saa soittajat puolelleen ja muuttamaan fantasioitaan.

Yhteiskunnassa on kulttuurivaikuttajia, joilla on oma tärkeä merkityksensä taide- ja musiikkielämän rakentajina. Vaikuttajilla on kuitenkin aina erilaisia intressejä, jotka sopivat heidän tarkoituksiinsa. Vallankäyttö vapaaksi luvatussa taiteen kentällä tulisi olla herkkää sille, ettei kiihdytä toisia rakentaessaan visioitaan.

Suomalainen yhteiskunta on usein onnistunut luomaan mahdollisuuksia taiteilijoille toteuttaa näkemyksiään. Sananvapaus ja taiteen vapaus ovat turvattu aika hyvin. Ihanneyhteiskuntaa meillä tuskin kuitenkaan on ja sellaisen olemassaolo olisikin jopa vähän pelottavaa. Monimuotoinen yhteiskunta ei ole ristiriidaton ja keskustelu on toivottavaa. Pyrkimykset kohti ihanteita ovat osa keskustelua, jossa myös tuodaan julki sellaisia epäkohtia, joiden turvana lakimme jo ovat. Olisi mielenkiintoista nähdä yhteiskuntamme sellaisena, jossa taiteen vapautta turvattaisiin valtion toimesta samalla tavalla kuin omaisuutta tai yritysten oikeuksia toimia.

Pelot hankaloittavat muusikon työtä. Ihmisellä varmasti on aina pelkoja, mutta kaikki pelot eivät ole tarpeellisia tai edes realistiseen uhkaan liittyviä. Esiintyjällä yleinen pelko liittyy itsensä paljastamiseen yleisön edessä. Joudumme valmistautumaan kohtaamiseen, jossa suuri joukko seuraa tekemisiämme. Ei ole itsestään selvää, että osaisimme olla yleisön edessä ja osaisimme keskittyä vain musiikkiin, jos pelko laukaisee primitiivisiä reaktioita kehossa. Esiintyjänä joudun pohtimaan tällaisia asioita yleensä jälkikäteen, kun olen kokenut, ettei jokin asia keikalla onnistunut. Valmistautuminen ei ehkä onnistunut, jos esimerkiksi ei kykene vapautumaan improvisaatiossa ja joutuu vain suoriutumaan ammattitaidolla.

Virheet musiikissa ovat harmillisia täydellisyyttä tavoittelevalle, mutta joskus virheetömyys voi kuulostaa myös tylsältä. Täysin siistitty äänite on yksiulotteisempi, kuin sellainen, jossa kuulee erilaisia yksityiskotia. Haluammehan konsertissakin kuulla ihmisten tekemää musiikkia. Virheiden pelkääminen voi myös estää, jotain kiinnostavaa syntymästä. Intuiivisen ajattelun nopeaa reaktiokykyä käyttämällä voimme käyttää kaikkea aiemmin oppimamme soitossa. Rationaalinen ajattelu on hidasta ja kankeaa. Kumpaa-kin tietysti tarvitaan.

Työskentely hyväksyvässä ilmapiirissä, jossa kaikilla osapuolilla on turvallinen olla, on varmasti ainoa tavoiteltava malli työyhteisölle. On varmastikin kuitenkin mahdotonta saavuttaa ristiriidatonta työryhmää taideteoksen tekoon, ainakaan pitkäksi aikaa. Ihmisten tavoitteet ja unelmat omista rooleistaan eivät aina kohtaa. Eri ihmiset ratkaisevat ongelmat eri tavoin. Useat ihmiset tuntuvat kestävän pitkääkin piinaa. En pidä tällaista sinänsä tavoiteltavana, mutta työtilaisuus voi tuntua tarpeeksi houkuttelevalta, negatiivisesta ilmapiiristä huolimatta. Toiset ihmiset ovat impulsiivisempia ja esittävät mielipiteensä herkemmin ja yhteistyö voi siihen myös loppua. Jokaisen tulee itse harkita, missä haluaa tehdä töitä.

Varsinkin oppilaitosympäristössä olisi tärkeää luoda jokaiselle turvallinen ympäristö, sillä kyseinen koulu voi olla opiskelijalle ainut mahdollinen tutkinnon suorittamiseen. Toisten kuuntelu ja erilaisten ajatusten hyväksyminen ovat hyviä lähtökohtia yhteisölle. Autoritääriäinen opiskeluympäristö ei tuota parhaita tuloksia, kun opiskelijan omille aivoille ei anneta vain tallentajan rooli. Tämähän on hienosti huomattu opetussuunnitelmissa.

Improvisaatioteatterin teoria ja käytänteet ovat hyvää pohjaa myös vapaan improvisaation soittajalle. Näiden kahden taiteen lajin pohjavireessä on kuitenkin jotain eroja. Vapaassa improvisaatiossa muusikko voi kulkea hieman enemmän omia polkujaan. Improvisaatioteatteria on tietysti monenlaista, mutta vapaalla improvisaatiolla on yleisellä tasolla abstraktimpi luonne. Pohjalla on kuitenkin samat lainalaisuudet siitä, että tyrmäys katkaisee tilanteiden jatkumon. Vapaassa improvisaatiossa ei kuitenkaan voi odottaa kenenkään vastaavan kysymyksiin.

Oppimiseen leikkimielisyys ja iloinen oivaltaminen ovat parhaita ja mukavimpia tapoja. Toiminta, josta innostuu ja siihen uppoutuu jättää vahvan muisti jäljen myös Csíkszentmihályin mukaan. Leikki on lasten työtä, mutta tahtoisin sen olevan myös minun työtäni. On aina mukavaa mennä kavereiden kanssa soittelemaan ja samalla oleskelemaan muuten vaan.

Vapaus on olla rauhassa omana itsenään. Se on helppoa, kun sitä ei tarvitse yrittää toteuttaa mitenkään. Se on olemassa, jos antaa turhien piinojen olla. Tietenkin aina ei voi vaikuttaa ympäristöönsä ja vakava kiusaaminenkin on aika yleistä. Sellaisessa tilanteessa on varmasti vaikea tuntea itsensä vapaaksi. Ei kannata kuitenkaan luovuttaa, vaan pyrkiä hallitsemaan omissa käsissä olevia asioita.

Haastatteluissa kävi ilmi monia erilaisia näkemyksiä vapaudesta ja oma näkökulmani laajenivat. Erilaisista vastauksista huolimatta koin, että haastateltavani voisivat yhtyä toistensa ajatuksiin, vaikka erilaisin painotuksin. Olin valinnut haastateltaviksi oman näkemykseni mukaan kiinnostavia henkilöitä ja odotin tietynlaisia vastauksia. Haastattelu tilanteiden helppous yllätti minut. Haastateltavat olivat kiinnostuneita aiheesta ja halusivat myös auttaa minua. Aiheesta olisi isommaksikin projektiksi.

Kysymys mitä vapaus on, sai joukon henkilökohtaisia vastauksia kolmelta pitkän uran tehneeltä muusikolta. Teemoittelin haastattelut otsikoiden alle, joilla koetin saada näkymään erilaiset näkemykset ja näkökantojen yhtymäkohdat. Jorma Tapio korosti elämän henkisiä puolia, kun taas Jimi Tenor lähestyi vapautta hyvin käytännön kautta. Alf Forsmanilla oli enemmän henkilökohtaista pohdintaa kuin muilla haastateltavilla. Hän kertoo vapaudesta miehen ja rumpusetin näkökulmasta. Tapiolle muusikkous on kokonaisvaltainen henkinen tie. Tenor kertoo ammattilaisen näkökulman muusikkona ja säveltäjänä vaikkakin hyvin humanisti ja avoimesti.

Avoin haastattelu tuotti laajan aineiston ja jouduin valikoimaan teemoja, jotka otin käsittelyyn. Ensi ajatukseni oli laittaa haastattelut kokonaisuudessaan liitteiksi, mutta päädyin pitämään osan vastauksista omana tietonani, niiden henkilökohtaisuuden vuoksi. Liitteiden editointi luettavaan kuntoon olisi myös ollut suuri työ, johon en lopulta ryhtynyt.

Vapaudelle en haastatteluiden perusteella löytänyt yhtenäistä vastausta, mutta kokonaisuutena kolmen taiteilijan kuvaukset antavat kiinnostavan väläyksen muusikoiden ajatusmaailmoista. Koko kuvaa muusikoiden ajatuksista tutkimukseni ei kuitenkaan anna. Olin siis valinnut haastateltavat omien tarkoituksieni mukaan ja sitä kautta vastaukset ovat tietynlaisia. Kaikkien kolmen muusikon tausta on suhteellisen lähellä toisiinsa. He tulevat samoista piireistä.

Taiteellinen työ Alf Forsmanin kanssa sujui erittäin hyvin. Äänitteelle tarttui musiikkia, jonka aion jossain muodossa julkaista. Tavoitteena on jatkaa tätä työtä, koska soittaminen oli niin mukavaa ja helppoa.

Vapauden pyrkimykset onnistuivat siinä määrin kuin odottaakin saattoi. Vapaus on moninainen asia, eikä sitä voi täysin määritellä. Vapaus soittamisessa on kuitenkin myös asia, mitä voi oppia ja opiskella. Tämän oppimisen tutkiminen ja pilkkominen ajatuksiksi on sellainen asia, mitä voisi tutkia lisää. Millä tavalla ihminen oppii vapautuneeksi? Mitä seikkoja tulisi ottaa huomioon opettaessaan vapaata improvisaatiota niin, että voisi helpottaa oppilaiden oloa?

Muutenkin vapauden tutkimisen jatkaminen kiinnostaa. Haastatteluihin tulisi kuitenkin saada parempi ote. Haastateltavat osasivat olla hienosti ja yllättävän jäsennellysti pohivat antamaani aihetta. Jokainen keskustelu antoi minulle erittäin paljon. Jatkon kannalta olisi kuitenkin parempi, että saisi lopputuloksen auditiiviseen muotoon, esimerkiksi podcastiksi nettiin. Silloin haastattelijallakin pitäisi olla paremmin sana hallussa.

Yleisesti musiikkiyhteisölle tutkimukseni voisi olla keskustelunavaus aiheesta. Tutkimuksena työ ei ole kovin laaja ja on liian henkilökohtainen merkittäväksi työksi. Oppimisprosessina opinnäytetyön tekemisellä on kuitenkin ollut suuri merkitys minulle.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Arjas, Päivi 2002. Muusikoiden esiintymisjännitys. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä

Czíszentmihályi, Mihály 1990. Flow – Elämän virta. Rasalas kustannus. Helsinki

Kaikko, Hanna 2015. Improvisoitua musiikkia suomalaisessa undergroundissa 2000-luvulla: Artikkeliteoksessa Musiikillinen improvisaatio – keskustelun avauksia soivan hetken kulttuureihin. Utukirjat/Turun yliopisto. Turku

Kant, Immanuel. Wikipedia-tietokanta. Intuitio - hakusana.
<https://fi.wikipedia.org/wiki/Intuitio> (viitattu 16.11.2016)

Locke, John. Wikipedia-tietokanta. Intuitio - hakusana.
<https://fi.wikipedia.org/wiki/Intuitio> (viitattu 16.11.2016)

Nachmanovitch, Stephen 1990. Free Play – Improvisation in Life and Art. Penguin Putnam inc. New York

Perko, Jukka 2015. Etsiviä ajatuksia jazzin keskeneräisestä luonteesta. Jazz Finland. Helsinki. <http://jazzfinland.fi/ajankohtaista/etsivia-ajatuksia-jazzin-keskeneraisesta-luonteesta>

Petäjä, Jukka 2013. HS essee: Seksiin ja ryypäämiseen kutoutuva Juhannustanssit on kestänyt hyvin aikaa. Sanoma Oy. Helsinki
<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1403068249706>

Platon 2001. Teokset: Valtio. Otava. Helsinki.

Raami, Asta 2015. Intuition Unleashed. Aalto Yliopisto. Helsinki

Rautiainen, Pauli 2007. Taiteen vapaus perusoikeutena. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki

Routarinne, Simo 2004. Improvisoi!. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Silas, Petri 2015. Uteliaisuutta ei voi ulkoistaa. Jazz Finland. Helsinki.
<http://jazzfinland.fi/ajankohtaista/uteliaisuutta-ei-voi-ulkoistaa>

Tuovinen, Tero 2014. Vapaa improvisaatio – musiikkipedagogiikan piilevä voimavara. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Helsinki

Tieteen termipankki 2016. Filosofia: Intuitio.
<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:intuitio> (viitattu 15.11.2016)

Uotila, Jukkis 2015. Mitä tapahtuu jazzmusiikin perinteelle tulevaisuudessa. Jazz Finland. Helsinki. <http://jazzfinland.fi/ajankohtaista/mita-tapahtuu-jazzmusiikin-perinteelle-tulevaisuudessa>

Werner, Kenny 1996. Effortless Mastery – Liberating the Master Musician Within. Jamey Aebersold Jazz. New Albany

Wikipedia –tietokanta. Flow - hakusana. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Flow> (viitattu 20.11.2016)

Haastattelut

Forsman, Alf 2016. Lokakuun 11. päivä kello 13.00. Kesto 33 minuuttia 40 sekuntia.

Tapio, Jorma 2016. Syyskuun 26. päivä klo 13.00. Kesto 35 minuuttia.

Tenor, Jimi 2016. Syyskuun 29. päivä kello 16.00. Kesto 27 minuuttia 23 sekuntia.